ralbyr

Innhold:

DET INTERNASJONALE VALUTASYSTEM

KREDITTMARKEDET I ETTERKRIGSTIDEN

SYNSPUNKTER PÅ INNTEKTSPOLITIKKEN

BOKANMELDELSER

SOSIALØKONOMEN

0 - DESEMBER 1965 - ÅRGANG 19

Den vesentlige svakhet ved det internasjonale valutasystem er den usikkerhet og tilfeldighet det innebærer, hevder professor R. Triffin i en samtale med konsulent T. Spildrejorde. Motstanden mot å endre systemet er brutt, men gjennomføring av en valutareform vil møte store hindringer.

Svakhetene ved systemet har allerede fått virkninger for norsk økonomi, nevner T. Spildrejorde. Han beskriver utviklingen av de internasjonale valutaforhold og sier at de er en bekreftelse på riktigheten av den kritikk og analyse professor Triffin startet for seks år siden.

En eventuell valutareform vil antagelig gi et system av den type som Triffin-planen tilhører, nemlig «sentralisering av internasjonale reserver». Prinsippene og mekanismen i Triffin-planen kan kaste lys over eventuelle valutareformer. I intervjuet med professor Triffin blir en rekke kontroversielle sider ved et slikt system berørt.

NBI

Søker **SIVILØKONOM**
eller **SOSIALØKONOM**

Hva: Innen bygge- og anleggsbransjen:
— produktivitetsundersøkelser
— strukturanalyser
— markedsanalyser
— kalkulasjon, regnskap/tidplan, tidkontroll.

Hvordan: Ved selvstendige undersøkelser og analyser:
— etter oppdrag fra entreprenører m. fl.
— som egne forskningsprosjekter.

Hvor: NBI's produksjonstekniske avdeling.

Når: Tiltredelse etter avtale.

Ytterligere opplysninger:

NORGES BYGGFORSKNINGSINSTITUTT
POSTBOKS: 322 BLINDERN OSLO 3 TELEFON: 469880

Forskjellige sider ved vårt lands inntektspolitikk og inntektsoppgjørene blir tatt opp til behandling av konsulent Finn Isachsen i en artikkel i dette nummer.

Etter min oppfatning er vi for ensidig opptatt av å minimalisere inntektsøkingen i forbindelse med inntektsoppgjørene, sier konsulent Isachsen. Vi har lett for å si oss tilfreds med det «moderate» oppgjør, mens utviklingen i produktiviteten inntar en for beskjeden plass i vår inntektspolitiske debatt.

Videre hevder Isachsen at erfaringen har vist at oppgjør som gir størst tillegg til lavlønnsgruppene ikke representerer noen varig bedring for disse, som følge av at sterke krefter i markedet vil bidra til en gjenopprettelse av den relative fordeling som hersket før tillegget ble gitt.

Markerte lavinntektsoppgjør er sannsynligvis dårlig egnet til å hjelpe de inntektstakerne som mest trenger det, hevder derfor Isachsen, og dessuten hindrer slike oppgjør en rasjonell ressursallokering.

Disse og andre spørsmål blir diskutert av konsulent Isachsen i artikkelen.

Som vi nevnte i foregående nummer vil enkelte spørsmål som Statistisk Sentralbyrå tok opp i boken «Norges økonomi etter krigen» bli kommentert av forskjellige personer. I dette nummer tar direktør Kaare Petersen i Den norske Bankforening opp til vurdering forskjellige sider ved den penge- og kredittpolitikk som har vært ført i etterkrigstiden.

En ny norsk lærebok i sosialøkonomi har nettopp sett dagens lys. Det er dosent Fritz Chr. Holte's bok «Sosialøkonomi», som i dette nummer blir anmeldt av forskningsstipendiat Vidar Ringstad.

Professor Frisch's produksjonsteori foreligger nå også i en engelsk utgave. Denne boken omfatter noe mer enn den produksjonsteori som de fleste studenter stifter bekjentskap med gjennom pensumlistene. «Theory of Production» blir her anmeldt av amanuensis Håvard Alstadheim.

Forøvrig vil leserne i dette årets siste nummer finne en sosiologisk-sosialpolitisk-sosialøkonomisk betraktning omkring de distriktsvise resultater for Oslo av det siste stortingsvalget, foruten annet småstoff.

10 | 65

DESEMBER

SOSIALØKONOMEN

Ansvarlige redaktører:
Tore Lindholt
Bjørnulf Sandberg

Redaksjonssekretær:
Arne Faye

Studentredaktør:
Åge R. Sørsveen

Redaksjonsutvalg:
Forsker Dag Bjørnland
Underdirektør Paal Bog
Byråsjef Erik Botheim
Cand.oecon. Even S. Engelstad
Konsulent Johan Frøland
Kontorsjef Eskild Jensen
Konsulent Per Polden
Cand. oecon. Jon Rikvold
Cand. oecon. Kjell Storvik
Cand. oecon. Bjørn Tryggeset

INNHOLD

Det internasjonale valutasystem skaper usikre og tilfeldige forhold 3

Kaare Petersen:
Norges økonomi etter krigen. Kredittmarkedet .. 8

Finn Isachsen:
Noen synsmåter på inntektspolitikken 10

Bokanmeldelser 15

Østenfor H og vestenfor A 19

Sosialøkonomens innhold i 1965 22

SOSIALØKONOMEN

Utgitt av
Sosialøkonomisk Samfunn.

Utkommer med 10 nummer pr. år og sendes gratis til foreningens medlemmer.

Adresse: Frederiksgt. 3, Oslo 1

Abonnementspris kr. 30,— pr. år. Enkeltnummer kr. 3,—.

Foran inntektsoppgjørene

Vi står nå overfor et år med stor rørelse på lønnsfronten. De vanskeligheter den nye regjering sammen med hele forhandlingsapparatet her står overfor kan ikke vi nå ta opp. Håpet får vel bare være at det hele — nå som tidligere — blir rodd i land på en eller annen måte.

Det vi ganske kort ville peke på i denne forbindelse er de gledelige tegn som er kommet fram når det gjelder embetsmennenes lønnsforhandlinger i 1966. Vår nye regjeringspresse — Dagbladet — har i et intervju med direktør Pollen i EL gått ut fra at en direkte lønnsøkning på 20 % representerer et minimum av det lønnsforhandlingene kan dreie seg om. I betraktning av den stadige gode kontakt denne avis har med arbeidsministeren må dette noteres som et meget gledelig tegn overfor de muligheter som foreligger. Men det er vel også andre tegn i tiden, — la oss her bare ta med løftene fra valgkampen som tyder på at EL nå står overfor nye muligheter.

I like liten grad som andre kjenner vi de konkrete krav som EL møter med til forhandlingsbordet. Vårt håp er imidlertid at de store muligheter som nå foreligger blir brukt, og at vi virkelig får gjennomført en del av de krav som stadig har gått igjen. Et hovedpunkt er selvfølgelig dette at akademisk utdannet arbeidskraft bør begynne å nærme seg lønnsnivået i de øvrige skandinaviske land. Men det skulle også være andre ting det er på tide å ta opp igjen på nytt. Vi nevner her en sak som at selve utdannelsesinvesteringen bør bli gjenstand for avskrivning i en senere inntektsperiode. Dette er vel et spørsmål som ikke bare bør løses for de som nå er midt oppe i sin utdannelse, men en bør her kunne få med alle som har fått sin høyere utdannelse etter krigen.

Vi ser også med glede på det forslaget regjeringen nå har fremmet med mulighet for større skattefri inntekt i selve utdannelsestiden. Men tross alt er dette bare ett skritt i riktig retning, og vi setter vårt håp til at EL og Akademikersambandet i 1966 kan bringe noen flere saker noen skritt videre fram.

Det nye System/360 Modell 20

Modell 20 er et hullkortorientert datasystem som vil gjøre overgangen til EDB enklere, tryggere og mer økonomisk enn noen gang tidligere.

Lett overgang

Hullkortarkivene i Deres data-avdeling kan opprettholdes, likeledes rapportenes utseende. Manuelle systemer kan lett tillempes Modell 20.

Enkel programmering og betjening

Enkle og lettlærte programmeringshjelpemidler stilles til disposisjon. Enhver som kjenner hullkortteknikk kan uten vanskeligheter gå over på Modell 20.
Personell uten erfaring fra maskinell databehandling trenes hurtig på IBM-skolen. Denne er en del av IBM's service.

Mindre plass

Kravene til kontorplass er meget beskjedne. Modell 20 er et kompakt system som erstatter tabulator, kollator, oversetter, reproducer og kalkulator.
De trenger ikke koblingsbord og plass for slike.

Enklere og hurtigere

Flere hullkortregistre behandles i ett kortgjennomløp med høye hastigheter. *En helt ny enhet* leser to registre med 500 kort pr. minutt, huller og oversetter kort, og sender dem ut i én av 5 lommer — alt i én operasjon.
En ekstra kortleser arbeider med hastighet opp til 1 000 kort pr. minutt.

Datakommunikasjon

Modell 20 tar også hensyn til ønsket om direkte forbindelse til og fra andre IBM datasystemer ved spesialutstyr for tilkobling til det offentlige telekommunikasjonsnett.
Avstander er ikke noen begrensning.

Ledelsens verktøy

Systemet vil gi ledelsen mer avanserte og økonomiske rutiner og løsninger, resultater raskere ut, bedre oversikt — og større muligheter for hurtige avgjørelser.

TA KONTAKT med nærmeste IBM-kontor hvor De vil finne en erfaren konsulent som kan diskutere Deres problemer og klarlegge de fordeler IBM System/360 Modell 20 vil gi Dem.

INTERNATIONAL BUSINESS MACHINES A.S Haakon VII's gate 2, Oslo - Tlf. 41 77 45

Avdelingskontorer: Bergen 18 155 • Trondheim 28 056 • Stavanger 27 514 • Porsgrunn 52 703 • Sarpsborg 52 311

IBM SYSTEM/360 MODELL 20

Det internasjonale valutasystem skaper usikre og tilfeldige forhold

SAMTALE MED PROFESSOR ROBERT TRIFFIN
VED KONSULENT TRYGVE SPILDREJORDE

Det internasjonale valutasystem er blitt utsatt for hard kritikk i de siste årene. Men systemet, den såkalte gullvalutastandard (gold exchange standard), eksisterer fortsatt, med visse modifikasjoner.

Under dette systemet blir gjerne total internasjonal likviditet regnet som offentlige beholdninger[1] av monetært gull og konvertible valuta-fordringer, hvorav dollar og pund utgjør den alt overveiende del. Endringen i internasjonal likviditet er dermed hovedsakelig bestemt av tilførselen av monetært gull og utviklingen av betalingsbalansen for USA og Storbritannia. Systemet har en karakteristisk og nærmest fatal egenskap: Før eller senere kan endringen i betalingsbalansen for USA og UK redusere tilliten til valutaene. På kort varsel vil gjerne store beløp av dollar- og pundfordringer bli krevd innvekslet i gull og andre valutaer. Nøkkelvalutalandene, USA og UK, kan da bli satt under hardt press for å endre sin betalingsbalanse. Tiltakene som i tilfelle blir satt i verk, må nødvendigvis få betydning for andre land: — Direkte via etterspørselen etter varer og tjenester over utenriksregnskapet. Mer indirekte via kapitalregnskapet med utlandet og den eventuelle virkning endringer i internasjonal likviditet kan ha på andre lands etterspørsel etter import.

Kritikken bekreftet av utviklingen.

For seks år siden startet professor Robert Triffin ved Yale University sin kritikk av de internasjonale valutaforhold [1]. Han analyserte mekanismen i det internasjonale valutasystem og påpekte svakhetene ved systemet. Men hans analyse vakte liten eller ingen reaksjon hos ansvarlige myndigheter i de ledende valutaland. Den skapte imidlertid diskusjon på akademisk hold, og hans plan til reform av valutasystemet ble supplert med en rekke forslag fra andre [2].

Professor Triffins utsagn om valutaforholdene ble etter hvert bekreftet av selve utviklingen: Svikt i tilliten til reservevalutaene gav fra 1960 hyppige konverteringer av fordringer i dollar og pund til gull og andre valutaer.

Tillitssvikten ble ikke møtt med reform av valutasystemet, men etter en tid med en rekke støtteordninger. Disse ordningene, som til en viss grad har endret systemet, er hovedsakelig basert på samarbeid i internasjonale organisasjoner og mellom pengepolitiske myndigheter i forskjellige land. Dette er et fellestrekk, men ellers kan ordningen sies å være av fire slag: 1) Kortsiktig støtte mellom pengepolitiske myndigheter i form av bilaterale swaps (dvs. gjensidige kredittordninger), 2) salg av amerikanske verdipapirer til pengepolitiske myndigheter, 3) trekk på Det internasjonale valutafond (IMF) og 4) operasjoner av den såkalte Gold Pool for å stabilisere gullprisen.

Til tross for støtteordningene har USA og Storbritannia funnet å måtte sette inn tiltak for å bremse på reduksjonen i sine gull- og valutabeholdninger. Myndighetene i USA søker å bremse kapitaleksporten både med avgifter

[1] Definisjonen dekker således ikke begrepet totale brutto valutareserver, da private banker og firmaer til dels har beholdninger av valuta. Definisjonen kan imidlertid omfatte fordringer på International Monetary Fund (IMF), dvs. gull-transje-posisjon og fordringer under General Arrangements to Borrow.

(interest equalization tax, iverksatt i 1964) og med appeller til banker og næringsliv (februar 1965). Storbritannia på sin side la en spesiell avgift (surcharge) på visse typer import i 1964, og har økt sine restriksjoner på kapitaltransaksjoner i fjor og i år av hensyn til betalingsbalansen.

Disse tiltakene har betydning for Norge på flere måter: Norge er sterkt avhengig av lånemarkedene ute, og de amerikanske kapitalbestemmelser påvirker lånetilgangen og vilkårene for lån. Utviklingen av Norges økonomi er dessuten i betydelig grad avhengig av vare- og tjenestebyttet med utlandet. Endringen og fordelingen av internasjonal likviditet kan påvirke etterspørselen etter norske varer og tjenester. De britiske tiltakene har dessuten en direkte virkning for norske eksportører, som er blant de hardest rammede av den engelske importavgiften, som nå er 10 %.

Tiltakene i USA og Storbritannia kunne vært andre, men neppe uten virkninger for andre land, blant dem Norge. Norske interesser er m. a. o. allerede berørt av forhold som kan tilbakeføres til egenskaper ved selve det internasjonale valutasystem.

Står valutasystemet for fall?

I 1964 la Det internasjonale valutafond (IMF) og en ti-lands gruppe (Group-of-Ten[2]) fram en vurdering av valutasystemet og det fremtidige behov for internasjonal likviditet. Studien fra Group-of-Ten fant at tilførselen av gull og reservevalutaer for tiden og i den nærmeste fremtid var tilstrekkelig. Det ble ikke erkjent noe behov for en ny reservevaluta som tillegg til de andre reservemedia. Langtidsbehovet for internasjonal likviditet kunne således vurderes uten hast [3]. IMF's studie derimot pekte på nødvendigheten av en bred utredning om hvordan en kunne tilføre systemet internasjonal likviditet. Rapporten tilføyet imidlertid at man burde søke å få en forbedring av det eksisterende system, ikke å etablere et nytt, da det gamle systemet hadde vist stor tilpasningsevne til skiftende krav [4].

Årsmøtet i Det internasjonale valutafond i september i år blir av The Economist betegnet med den heller pessimistiske karakteristikken: «No stop, no go» [5]. Fra Group-of-Ten ble det meddelt at en studiegruppe ville søke å finne et grunnlag for enighet om hvordan forbedringen av det internasjonale valutasystem kunne ordnes. Studien skal fremlegges til våren neste år, og skal også behandle ordninger for skaping av internasjonale valutareserver. Årsrapporten fra IMF, på sin side, konkluderer med at det internasjonale valutasystem er «tilstrekkelig sterkt» [6] til å tillate en rolig og sindig vurdering av hvordan systemet kan forbedres og forandres.

Utviklingen mot et nytt og bedre valutasystem synes således å gå påfallende langsomt. Mange kan finne grunn til å spørre om valutasystemet blir forandret innen overskuelig tid. Vi stiller dette spørsmålet til professor Triffin, som er på en konferanse i Norge om de internasjonale valutaforhold[3].

— Å komme til enighet om et rasjonelt valutasystem, hvor en på kollektiv basis kan skape valutareserver etter behov, vil møte enorme hindringer, politiske og følelsesmessige, så vel som rent økonomiske.

— Hvilke hindringer er hittil overvunnet?

— Det er ikke lengre spørsmål om det er nødvendig å forandre det internasjonale valutasystem. Selv de mest hårdnakkede skeptikere og opponenter fra i går innser dette i dag. Man må kunne si at det siste IMF-møte viste at dette stort sett er en akseptert erkjennelse. Dette er i og for seg et betydelig skritt fremover. Det betyr at det er enighet om at tiden er inne til å starte formelle forhandlinger om fundamentale reformer av valutasystemet.

— Hvorfor er nødvendigheten av reform plutselig blitt så opplagt for enhver?

— Årsakene er flere. Men utviklingen av valutaforholdene i de siste fem år, og da spesielt i de siste seks måneder, har ganske dramatisk bekreftet det tilfeldige og usikre ved den såkalte gull-valuta-standard. Det er tilfeldighet om et slikt system vil skape reserver i forhold til behovet. Mange land er naturlig nok blitt noe betenkt over å la reserveskapingen bli bestemt av underskuddene på betalingsbalansen i USA og Storbritannia. Deres betalingsbalanse er rimelig nok influert av politiske avgjørelser som andre land kanskje verken er blitt rådspurt om eller nødvendigvis er enig i. Gullkrisen i London i oktober 1960 var begynnelsen til en rekke kriser for dollar og sterling, med konsekvenser for verdens valutareserver. Sentralbankenes valutatilgodehavender økte med 1500 mill. dollar årlig i perioden 1960-64, for så plutselig å gå ned med over 2 mrd. dollar i de første seks måneder i år. Nedgangen i valutatilgodehavender er delvis blitt oppveid av støtte fra IMF, som tilførte Storbritannia midler til et beløp av 1 mrd. dollar i desember 1964 og 1,4 mrd. dollar i mai i år, for det meste finansiert ved at IMF solgte gull og lånte under en spesiell avtale med 11 industriland, General

---

[2] Belgia, Canada, Frankrike, Italia, Japan, Nederland, Storbritannia, Sverige, Tyskland og USA.

[3] Professor R. Triffin var innbudt av Studieselskapet Samfunn og Næringsliv til en to dagers konferanse med folk fra norsk næringsliv, offentlige etater og forskning.

Arrangement to Borrow. Det er verdt å merke seg at en valutafordring i nasjonal valuta, i dette tilfelle sterling, indirekte ble erstattet med en fordring på en internasjonal institusjon, IMF[4].

— Når reform av valutasystemet diskuteres, er det noen som hevder at det er for mye internasjonal likviditet og derfor ikke behov for å skape reserver utover det som allerede er.

— Et slikt argument er noe irrelevant når det gjelder nødvendigheten av valutareform. Det vesentlige i dette spørsmålet er hvor vidt en skal ha et system som er overlatt tilfeldigheter og risiko. Et system av denne art kan gi både for mye og for lite av internasjonal likviditet.

Det er en betenkelig utvikling når sentralbankenes bruttoreserver etter fem års ekspansjon med gjennomsnittlig 2,3 mrd. dollar årlig, i første halvår i år gikk ned med mer enn 1 mrd. dollar på årsbasis. En har dermed ikke sagt noe om behovet for internasjonal likviditet. Men det er liten grunn til å anta at det er behov for en reduksjon i internasjonal likviditet.

— Hvilken rolle har gullet spilt i denne utviklingen?

— Gullet har etter hvert utgjort en mindre andel av endringen i internasjonal likviditet enn valutafordringer. Og dets bidrag har i høyeste grad vært tilfeldig og usikkert. Verdens beholdning av monetært gull økte med 600 mill. dollar årlig i perioden 1960-64, men tilførselen av monetært gull i første halvår i år bidrog negativt til internasjonal likviditet, etter stor privat spekulasjon og hamstring av gull. Verdens beholdning av gull gikk ned med 100 mill. dollar i første halvår i år.

— Men en revaluering av gullet vil øke dets andel og rolle i internasjonal likviditet?

— Oppskrivning av gullprisen vil ikke fjerne tilfeldighetene i reserveskapingen. Den ville fortsatt, og i minst like høy grad, bli dominert av forhold som få eller ingen har herredømme over, f. eks. værforholdene og hveteavlingen og kanskje dermed gulltilbudet fra Sovjet, gullgraving i Sør-Afrika, privat gullspekulasjon og annet. Revaluering av gullet ville således ikke eliminere fundamentale svakheter ved systemet.

— Hvordan kan tilfeldighetene ved systemet reduseres eller elimineres?

— Tilfeldighetene og det sårbare ved systemet kan ikke reduseres nok eller elimineres

— The haphazardness and vulnerability of this so-called gold exchange standard —

helt uten at noen vil påta seg ansvaret. Verken gullet eller Vårherre kan ordne dette for noen.

— Hvordan er dette ordnet i Triffin-planen?

— Prinsippet i Triffin-planen er at pengepolitiske myndigheter i de enkelte land kan plassere en del av sine gull- og valutareserver i en internasjonal institusjon, som landene går sammen om. Disse midlene kan så lånes ut eller investeres igjen etter behov og med landenes samtykke. En kan dermed søke å tilføre internasjonal likviditet med sikte på å oppfylle økonomiske målsettinger, som f. eks. størst mulig økonomisk vekst og vare- og tjenestebytte mellom landene samtidig som en søker å unngå inflasjonistiske virkninger.

— Disponeringen av midlene i denne institusjonen, vil ikke den føre til at det enkelte land avgir nasjonal suverenitet?

— Denne siden av reformspørsmålet har ofte appellert til følelser og fordommer hos mange. Når et land inngår en avtale med andre land, hvor alle land skal ha noe å si, blir det

[4]Dette er et grunnleggende prinsipp i Triffin-planen.

ofte hevdet at det enkelte land avgir suverenitet. Men når det samme landet *ikke* inngår avtale, men er overlatt tilfeldigheter eller økonomiske forhold som andre land bestemmer, da er det ingen som kaller det avgivelse av suverenitet. Men i realiteten er det ofte omvendt. — Den européiske betalingsunion, EPU, i sin tid, og IMF har lenge fungert etter de linjer som jeg har antydet i min plan uten at det er instituert en overnasjonal myndighet eller blitt problemer med avgivelse av suverenitet. Innskyterne i dette reserve-sentret, dvs. sentralbankene, kan ha bedre herredømme over størrelsen og bruken av verdens kreditt og valutareserver enn de har nå. På den annen side måtte de antakelig renonsere på den nåværende tilbøyelighet til å foreta plutselige og store innvekslinger av valutatilgodehavender i gull. Men denne adgangen har dog sin begrensning også under det nåværende system hvis ikke systemet skal bryte sammen.

Låntakerne på sin side ville ikke bli tvunget til å godta råd og investeringer i sitt eget land. Enkelte låntakere, som i dag er sterkt handicapped i sin indre økonomiske politikk på grunn av kortsiktig gjeld som når som helst, ofte ved spekulasjon, kan fremkalle en valutakrise, ville kunne oppnå en langt større mulighet til å føre en rasjonell indre økonomisk politikk, også til fordel for andre land[5].

— Mer konkret, hvordan skulle reserveskapingen og långivningen ordnes?

— Medlemmene av den internasjonale institusjonen kan i fellesskap bestemme størrelsen av långivningen og endringen i internasjonal likviditet. Å bestemme behovet for total likviditet, er selvsagt en vanskelig oppgave da det ikke finnes eksakte kriterier å gå etter. Behovet for likviditet er avhengig av en lang rekke forhold, blant annet fordelingen av reservene, størrelsen på betalingsunderskuddene og transaksjonsbehovet[6] for vare- og tjenestebyttet. For øvrig vil det i praksis bli spørsmål om å vurdere det enkelte lands behov, eventuelt behovet hos en regional gruppering av land. På denne måten kunne en få en form for desentralisering av myndighet.

— Ville dette innebære pålegg og betingelser av den internasjonale institusjon overfor et bestemt land eller en gruppering av land?

— Ikke noe system kan gi ubegrenset tilgang på valuta. Utlån og finansiell støtte til et land eller en gruppe av land vil til dels måtte innebære betingelser basert på vurderinger, f. eks. slik som nå praktisert for visse valutatrekk på IMF. Ved utredninger og forhandlinger ville en søke å oppfylle økonomiske målsettinger som er aktuelle i den økonomiske politikk og ta hensyn til spesielle problemer som et land eller en gruppe av land står overfor.

— Ville dette systemet gjøre dollar og sterling overflødige som valutareserver?

—Egentlig ikke. Pengepolitiske myndigheter kunne fortsatt ha arbeidsbeholdninger i dollar og sterling. Private transaksjoner ville fortsatt foregå i nasjonale valutaer, som før.

Den sannsynlige endring av valutasystemet og valutaforholdene.

På årsmøtet i Det internasjonale valutafond i september i år syntes det å være overveiende enighet om følgende tre punkter, ifølge en oppsummering av Pierre-Paul Schweitzer, direktøren for IMF [7]: 1) Spørsmålet om internasjonal likviditet angår alle land, 2) interessene til medlemslandene av IMF (102 land) blir best ivaretatt ved en drøfting innenfor IMF, 3) behandlingen av spørsmålet internasjonal likviditet bør tas innenfor rammen av IMF.

Selv om den internasjonale stemningen gjerne kan karakteriseres på denne måten, så må det sies at initiativet for det neste skritt mot en valutareform synes å ligge hos den såkalte Group-of-Ten. Det kommunikeet som Group-of-Ten sendte ut om å finne grunnlag for enighet om reserveskaping og forbedring av systemet, har vakt kritikk. Det som en står overfor er muligheten for at en liten gruppe dominerende land i vesentlig grad skal bestemme skapingen og disponeringen av internasjonale valutareserver. Enkelte land frykter i denne forbindelse at disse landene i enda høyere grad enn de gjør i dag, vil dominere valutaforholdene.

Frykten for denne utviklingen er både reell og fiktiv: Dersom denne begrensede gruppe av land går sammen om å opprette ordninger for reserveskaping, ville det kunne endre og forbedre det internasjonale valutasystem betraktelig. Dette kunne ha fordeler indirekte også for land som står utenfor ordningen. På den annen side vil ordningen av de fleste land bli betraktet som en second best. Group-of-Ten er blitt betegnet som en «rik-manns klubb». Det ligger mye politisk sprengstoff i en slik betegnelse. Noen land innenfor gruppen går imidlertid inn for å legge en ordning under IMF. Dette gjelder land som f. eks. USA og Storbritannia. Men det betyr ikke nødvendigvis at de ønsker deltakelse og bestemmelsesrett av alle medlemsland innen IMF. De kan foretrekke delta-

[5] Storbritannia er et typisk eksempel.

[6] Dollar og pund er vanlige transaksjonsvalutaer i internasjonale betalinger. Banker og firmaer kan vanligvis — når de trenger det — skaffe valuta fra offentlige beholdninger, som dekkes av begrepet internasjonal likviditet.

kelse og bestemmelsesrett etter forskjellige kritierier, som vil utelukke de fleste land, men akseptere flere land enn de ti. IMF har nå bebudet en utredning parallelt med den som Group-of-Ten akter å legge fram til våren. Det er mulig at disse utredningene kan danne grunnlag for et fellesopplegg for forhandlinger og beslutninger innenfor rammen av IMF.

En eventuell endring av valutasystemet vil etter alt å dømme gi et system av typen «sentralisering av internasjonale reserver» [8]. I denne type system, vil en, likesom i Triffin-planen, skape reserver ved innskudd i en reserve-sentral eller en internasjonal institusjon. Reserveskapingen og disponering av reserveenhetene kan imidlertid bestemmes på forskjellige måter. Her ligger kilder til mye uenighet som må overvinnes før et forslag blir vedtatt.

Triffin-planen må sies å være den mest omfattende plan av denne type for skaping og styring av internasjonal likviditet. Det vil bli aktuelt i tiden som kommer å sette Triffin-planen i relieff til det som foreslåes og vedtas for det internasjonale valutasystem. Prinsippene og mekanismen i Triffin-planen kan kaste lys over forslag og beslutninger om endringer i valutasystemet.

Litteratur

[1] Robert Triffin: *Gold and the Dollar Crisis*, 1960.

[2] Herbert G. Grubel: *World Monetary Reform.* Pland & Issues, 1963.

[3] *Federal Reserve Bulletin*, Aug. 1964.

[4] International Monetary Fund: 1964 Annual Report, p. 32.

[5] *The Economist*, 2-8 Oct. 1965, pp. 67-68.

[6] *International Monetary Fund: 1965 Annual Report*, p. 19.

[7] *International Financial News Survey*, Oct. 8, 1965.

[8] International Finance Section, Princeton University 1964: *International Monetary Arrangements: The Problem of Choice.*

Norges økonomi etter krigen: Kredittmarkedet[1]

AV DIREKTØR KAARE PETERSEN

Kaare Petersen:
Cand. oecon. 1934. Ansatt Statistisk Sentralbyrå 1935—55, sekretær 1936, byråsjef 1946, underdirektør 1953—55, kst. direktør 1954—55. Direktør i Bankenes Konjunkturinstitutt, Oslo, fra 1955. Sjef for Det statistiske kontor i «The Norwegian Shipping and Trade Mission», New York 1940—45; for Det statistiske sekretariat i den økonomiske kommisjon for Europa, Genève 1948—50.

Det er fortjenestefullt av Statistisk Sentralbyrå at det nu — 20 år etter krigens slutt — tar opp til analyse vår etterkrigsøkonomi. Så omfattende emnet er, må fremstillingen på mange måter bli enkel og skjematisk. Det gjelder også kapitel IX om kredittmarkedet. Med sine 37 sider gir det en skisse av penge- og kredittforholdene etter krigen, men ikke på noen måte noen fyldestgjørende vurdering hverken av den penge- og kredittpolitikk som har vært ført eller av de alternative muligheter som måtte foreligge for en annen og kanskje mer effektiv penge- og kredittpolitikk.

I altfor sterk grad synes fremstillingen å være bundet av lojalitet mot de politiske normer som er blitt lagt til grunn for penge- og kredittpolitikken i etterkrigstiden. Det gjelder ganske særlig i behandlingen av rentespørsmålet. Det antydes flere ganger at kravet om lav rente fullstendig dominerte myndighetenes tanker om penge- og kredittpolitikken og senere også diskusjonen om den høyt tiltrengte omlegging på dette området.

Byrået sier om dette bl. a.: «Men myndighetene ønsket — av mange grunner — ikke å ha et så høyt rentenivå. Derfor fikk vi konflikten mellom målsettingen for likviditetspolitikken og rentepolitikken, og derfor oppsto problemet med å kanalisere midler til statsbankene. Av denne grunn ble det også en nødvendighet for myndighetene å få kredittsystemet til å yte vesentlig mindre kreditt enn det som kredittverdige kunder presset på for å få. Myndighetene måtte med andre ord få kredittinstitusjonene med på å gjennomføre en avgrensning av kreditten innenfor en realøkonomisk forsvarlig totalramme med bibehold av en forholdsvis høy likviditet og et lavt rentenivå.» «Dette», skriver Byrået videre, «var bakgrunnen for utformingen av de nye kredittpolitiske virkemidler i 1950-årene.»

Det kunne ha vært av betydelig interesse om Byrået i sin fremstilling i vesentlig sterkere grad hadde prøvet denne tese, kort sagt, om det hadde vurdert om et mer realistisk rentenivå, tilpasset likviditetssituasjonen til enhver tid og videre bruk av likviditetsregulerende virkemidler, ville ha vært den ulykke regjeringen på den tid syntes å tro. Byrået burde vurdert om det ikke hadde vært en fordel om myndighetene allerede tidlig i 1950-årene hadde tilpasset seg et rentenivå og en likviditet som hadde skapt balanse mellom tilbud og etterspørsel på kredittmarkedet.

En av følgene av rentedogmet var at statsbankene, da obligasjonsrenten begynte å stige i begynnelsen av 1950, ikke lengre kunne skaffe

[1] Statistisk Sentralbyrå, Oslo 1965.

seg lån i markedet. De fikk da låne 400 mill. kroner fra statens reguleringskonto i Norges Bank — en ren likviditetstilførsel — og de fikk Penge- og finansrådets flertallsuttalelse om at statsbankene som en midlertidig ordning kunne tilføres ytterligere 300 til 350 mill. kroner fra samme kilde.

Penge- og finansrådets flertall antydet den gang at det ville være mulig selv med den friere økonomi man fikk efter 1950, å holde høy likviditet og lav rente, uten at dette ville skape noen farlig overskuddsetterspørsel. Flertallets uttalelse fikk uten tvil adskillig betydning for myndighetenes innstilling til pengepolitikken i tiden fremover. Det kan derfor være grunn til å minne om hva som den gang ble dosert. Flertallet beskriver først hvorledes lav rente i en fri markedsøkonomi bare kan opprettholdes ved stadig tilførsel av ny likviditet. Såsnart denne tilførsel stopper opp, vil renten igjen stige. Men så uttaler flertallet: «En kan unngå en slik utvikling og holde renten nede hvis en vil bruke et system av skattemessige og andre foranstaltninger som på de riktige punkter og i det riktige styrkeforhold legger en demper på investeringsmotivene, og som samtidig — om nødvendig ved seddelbankens mellomkomst — skaper passelig rommelige kredittforhold. På den måten kan en fremkalle og vedlikeholde et økonomisk miljø hvor lånerenten av seg selv og uten en farlig inflasjon vil feste seg på et lavt nivå.»

Erfaringene har vist at rikelig likviditet og lav rente bare kan opprettholdes gjennom en streng rasjonering av kredittmidlene — og bare for en tid. Flertallets forslag innebar faktisk at man istedenfor en kvantitativ regulering av kredittetterspørselen gjennom rasjonering, byggeløyver og lisensordninger fikk en kvantitativ regulering av kredittilbudet gjennom emisjonskontroll og utlånstak. Men uten slik kvantitativ kontroll ville det teoretisk sett ikke være mulig å holde renten på det av myndighetene ønskede lave nivå. I praksis maktet som kjent ikke myndighetene å holde renten nede, selv med kredittrasjonering.

Det ville vært av betydelig interesse om Byrået hadde vurdert hvorvidt den rasjoneringsordning vi har hatt i 1950-årene og frem til nu, har vært gunstig, sett fra et pengepolitisk synspunkt, og også om Byrået hadde vurdert de skadevirkninger og ulemper som uten tvil følger med et slikt system. Ikke minst ville det vært av interesse å få vurdert hvilken betydning den lave rente har hatt for sparingen, og for investeringenes retning og omfang. Det hadde også vært av interesse om man hadde fått vite hvorvidt et slikt system er forenelig med det friere økonomiske samkvem vi har med utlandet.

Som en begrunnelse for at det ikke lot seg gjøre å drive diskontopolitikk i Norge, fremhever Byrået, foruten myndighetenes ønske om en lav langtidsrente, også den tradisjonelle binding mellom korttidsrenten og langtidsrenten. Byrået drøfter imidlertid ikke om denne forbindelse er naturnødvendig eller om den kan løses, slik at det kan skapes et kortsiktig pengemarked med rentesatser som vil kunne variere mest mulig uavhengig av den lange rente. Forutsetningen måtte selvfølgelig da være at både den korte og lange rente fikk tilpasse seg markedets. Blir det et skifte i diskontoen som i 1955, da den gikk fra 2½ til 3½ prosent, vil både den korte og lange rente gå opp fordi også det nye rentenivå ligger under markedets.

Som Den penge- og kredittpolitiske komité har antydet i sin innstilling, skulle det være fullt mulig å løse forbindelsen mellom den korte og lange rente og således i større grad enn nu bruke diskontoen som et aktivt pengepolitisk virkemiddel. I virkeligheten har myndighetene siden krigen gått den motsatte vei. For å tviholde på et rentenivå som ligger under markedets har de bl. a. innført diskontoklausul i en serie av statslån. Dermed blir renten for disse lange lån knyttet direkte til diskontoen.

Hadde man allerede fra 1950 av akseptert den rentestigning og den tilpasning til markedsforholdene som allikevel måtte komme, bl. a. som en følge av vår stadig sterkere tilknytning til de utenlandske markeder, ville man på et tidligere tidspunkt ha kunnet skape en balanse mellom rente og likviditet. Det ville da samtidig ha vært mulig å drive aktiv pengepolitikk uten kvantitativ regulering av kreditten.

Hadde man tillatt renten å tilpasse seg markedets, ville man også ha unngått den meget uheldige finansiering av statsbankene over statsbudsjettet i begynnelsen av 1950-årene, og man ville løst mange av de kanaliseringsproblemer som i tiden etter krigen har dominert den penge- og kredittpolitiske tenkning.

Forutsetningen for å kunne drive en aktiv pengepolitikk gjennom likviditetspåvirkning er at det finnes tradisjonelle bånd mellom bankenes likviditet og deres utlån. Byrået antyder at det ikke finnes noen slike tradisjonelle bånd i Norge, og at det derfor heller ikke ville være mulig å drive pengepolitikk ved påvirkning av likviditeten.

Det er klart at slik forholdene var i de første årene etter krigen, var likviditeten i systemet så rikelig at det ikke ville vært mulig å drive pengepolitikk i vanlig forstand. Men først og fremst på grunn av Norges Banks valutasalg samt prisstigningen redusertes likviditeten etterhvert såpass at en balanse var i sikte i begynnelsen av 1950. Ved en målbevisst likviditetsinndragning ville bankenes likviditet ha sunket ned på et nivå som de ikke ville kunne ha gått under. Men staten ønsket ikke å videre-

Forts. side 13.

Noen synsmåter på inntektspolitikken

AV KONSULENT FINN ISACHSEN

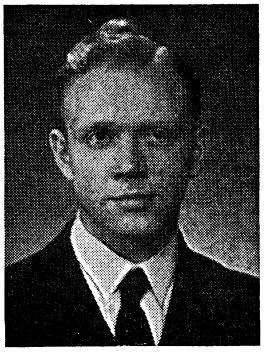

Finn Isachsen:
Cand. oecon. 1950. Ansatt i Statens personaldirektorat 1952—56. Førstesekretær i Finansdepartementet siden 1956, nå konsulent. Arbeidet ved OECD's sekretariat i Paris fra august 1963 til august 1965.

I

Full sysselsetting har i etterkrigstiden vært et hovedmål for den økonomiske politikken i praktisk talt alle industriland. Den har lykkes bra; når USA holdes utenfor, har arbeidsløshetstallene vært jevnt fallende, og nivået ligger nå for de fleste land langt under de 3 pst. som Lord Beveridge i sin tid satte som norm for en sunn økonomi.

Det har imidlertid ved en slik politikk vist seg vanskelig å unngå sterke prisstigninger og balanseproblemer i utenriksøkonomien. Restriktive tiltak har derfor ofte blitt nødvendig, og dette har i sin tur ført til dårligere utnytting av produksjonsressursene. Dels skyldes de ulike veksttendensene at den samlede etterspørselen gjerne har vært større enn den som kreves for å opprettholde full sysselsetting. En annen viktig forklaringsgrunn er at pengeinntektsstigningen gjennomgående har vært for sterk i forhold til produktivitetsframgangen.

Det er utvilsomt rom for bedring av etterspørselsreguleringen. Men det vil være grenser for hvor langt en her kan nå. Dersom en politikk for full sysselsetting føres litt energisk, skal det jo meget lite til før en er over i en press-situasjon. Det synes derfor realistisk å regne med at etterspørselen — i alle fall i de noe mer ekspansivt innstilte økonomier — også i tiden framover nokså ensidig vil trekke i retning av et stigende prisnivå.

Når det derimot gjelder problemet med de for sterke pengeinntektsstigningene, bør betydelige framskritt kunne ventes. Det har nemlig stadig klarere vist seg vanskelig for store grupper i befolkningen å øke sin andel av nasjonalproduktet under den prosess for inntektsfastsetting som en nå har i de fleste industriland. Og for totalbefolkningen har velstandsøkningen ofte blitt mindre enn den kunne blitt med mindre pengeinntektsstigning. Dersom disse åpenbare sammenhenger ble alminnelig erkjent, og forutsatt at denne erkjennelse så ble lagt til grunn av partene i inntektsoppgjørene, skulle vegen ligge åpen for en bedre tilpassing av pengeinntektsstigningen til produktivitetsframgangen.

Nå er selvfølgelig det problem en her står overfor langt mer omfattende enn det å hindre at pengeinntektsstigningen overstiger den ramme som realøkonomien setter. Dersom en gjennom de inntektspolitiske disposisjoner ikke får fram en inntektsfordeling som er akseptabel, vil sosiale spenninger oppstå, hvilket vil innebære at etterfølgende oppgjør kan bli tilsvarende vanskeligere. Videre må det være et viktig hensyn å ha for øye at bevegelig-

heten i det økonomiske systemet blir bevart. Gjennomføres f.eks. avdempningen av inntektsstigningen ved en pris- og lønnsstopp, motvirker dette den tilpassing i produksjonens sammensetning og i tilgangen på arbeidskraft til de forskjellige yrker som endringer i etterspørselsforhold, produksjonsteknikk, osv. motiverer — med det resultat at velstandsframgangen totalt blir mindre enn den ellers kunne ha blitt.

De forhold som det her er pekt på viser at en hovedforutsetning for en vellykket inntektspolitikk er *samarbeid.* En kommer ikke utenom at en må få de store interessegrupper i samfunnet med på en slags plan for inntektsfordelingen, en plan som kan avløse en «alles kamp mot alle».

Hva er så utsiktene for norsk inntektspolitikk?

Vi har gjort framskritt i de seneste år, særlig på det institusjonelle plan. En fortsatt moderat framgang i en del år framover vil jeg finne sannsynlig, trolig i god kontakt med videreutviklingen av inntektspolitikken i andre industriland; en vil kunne oppleve tilbakeslag men jeg tror likevel utviklingen vil være relativt upåvirket av de politiske konstellasjoner. I et «mellomlangt» perspektiv er det neppe grunn til å frykte at våre inntektspolitiske disposisjoner skal lede til svekkelse av vår konkurranseevne.

I en rekke européiske land gjøres det nå store anstrengelser for å få til en bedre styring av pris- og kostnadsutviklingen; de nye markedsdannelser er her en viktig stimulans, og også den lave kostnadsøking i USA's industri trekker i samme retning. Det ville være uansvarlig for et land som Norge, med stor utenrikshandel i forhold til den samlede produksjon, ikke å innstille seg på at disse land lykkes med dette.

I denne sammenheng er jeg på Norges vegne litt betenkt. Etter min oppfatning er vi for ensidig opptatt av å minimalisere inntektsøkingen i forbindelse med inntektsoppgjørene. Vi har lett for å si oss tilfreds med det «moderate» oppgjør, mens utviklingen i produktiviteten inntar en beskjeden plass i vår inntektspolitiske debatt. Jeg vil i det følgende drøfte bakgrunnen for denne holdningen, og forsøke å påvise skadevirkninger som den kan tenkes å ha for vår konkurranseevne i et lengre perspektiv.

II

En utjamning av inntektene mellom yrkesgrupper og mellom distrikter har vært sentrale mål i norsk etterkrigspolitikk. Utjamningspolitikken har vært ført mer konsekvent enn i de fleste andre land, og det må kunne sies at vi her har nådd relativt langt. Om en jamfører gjennomsnittsinntektene for større grupper av inntektstakere i vårt land, vil en komme til at forskjellene ikke er svært store. (Jeg forutsetter da at en bygger på inntektsbegrep som på en rimelig måte indikerer den enkelte gruppes levestandard.) Om en foretar en distriktsvis jamføring, blir bildet mindre flatterende; men på bakgrunn av de vekslende naturforhold vi har, er det som er oppnådd likevel ikke så lite.

Forlater en imidlertid de store grupperinger og ser på inntektsulikhetene innenfor et mer oppsplittet statistisk materiale, vil en finne en rekke markerte lavinntektsområder. Vi har hele industrigrener hvor lønnsinntektene ligger langt under gjennomsnittet for industrien som helhet, og også i den enkelte bedrift kan lønnsnivået ligge svært dårlig an. Et stort antall jordbrukere og fiskere har inntekter som ingen behøver å misunne. Spredt over hele landet finnes bygdesamfunn som representerer utpregede «lavinntektsøyer».

Om en vil trekke en generell slutning om virkningene av den politikk myndighetene og interesseorganisasjoner har ført i årene etter krigen med sikte på inntektsutjamning, kunne en kanskje si at den har formådd å minske inntektsulikhetene for de 80 pst. av de personlige inntektstakere som ligger høyest på inntektsskalaen; den har videre formådd å hindre en relativ inntektsmessig forverring for de resterende 20 pst. av inntektstakerne; men den har, intensjonene til tross, neppe ført til noen egentlig løsning på det en kunne kalle det strukturbestemte lavinntektsproblem. — Den alminnelige realinntektsøking, som alle har fått mer eller mindre del i, gjør naturligvis at problemet rent fysisk nå føles mindre påtrengende for den enkelte enn tidligere. Dessuten må erindres at det gjennom skatte- og bevilgningstiltak har funnet sted en betydelig velstandsutjamning, i tillegg til den som knytter seg til utjamningen av opptjente inntekter.

Jeg tror at det kan mobiliseres mye velvilje i vårt folk til støtte for en relativ bedring av inntektsvilkårene for de grupper som er blitt hengende avgjørende etter i utviklingen. Denne velvilje, sammen med den uomtvistelige erfaring vi nå har for at den inntektsutjamning som en har tatt sikte på gjennom inntektsoppgjørene ikke har bidratt til eliminering av lavinntektsproblemet i særlig grad, vil trolig lede til at en i kommende oppgjør prøver å favorisere lavinntektsgruppene mer markert enn tidligere. Å søke løsningen på problemet ad denne veg synes særlig nærliggende på bakgrunn av bestrebelsene for ut fra stabiliseringspolitiske overveielser å få i stand moderate oppgjør; skal først oppgjørene begrenses, vil det jo synes rimelig at det i første rekke er folk med høyere inntekter som begrensningen bør ramme.

En ytterligere markering i retning av lavinntektsoppgjør kunne ha noe for seg dersom en på denne måten virkelig hadde mulighet for

å gjøre noe som monnet for lavinntektsgruppene. Men er en slik mulighet tilstede?

Vi har gjentatte ganger sett at oppgjør som gir størst tillegg til lavlønnsgruppene ikke representerer noen varig bedring for disse; sterke krefter i markedet vil bidra til en gjenoppretting av den relative fordeling som hersket før tillegget ble gitt.

I jordbruk og i fiske har en ved revisjonene av korttidsavtalene tatt meget bevisst sikte på å komme de inntektsmessig sett svake enheter til unnsetning. Men inntektsulikhetene innenfor disse næringer er forblitt store. Når intensjonene ikke har lykkes, skyldes dette særlig to ting. For det første vil selv meget betydelige «sosiale» inntektstillegg i disse næringer være små i forhold til den inntektsbedring som enheter med rasjonell produksjonsstruktur samtidig kan oppnå. For det annet vil pris- og kostnadssubsidier, som jo utgjør en vesentlig del av inntektsstøtten, i praksis vanskelig kunne utformes slik at en får i stand nevneverdig inntektsutjamning innenfor næringene.

III

Det er således rimelig å anta at en ikke vil greie å komme det strukturelle lavinntektsproblem til livs gjennom en ytterligere favorisering av lavinntektsgruppene i samband med inntektsoppgjørene; inntektsstatistikken tyder på dette, og også helt enkle resonnementer bygget på den aktuelle markedssituasjon peker i samme retning. Det er på den annen side flere forhold som gjør at nettopp en slik politikk kan vanskeliggjøre den strukturtilpassing som vil være et vilkår for balansert vekst og velstandsframgang for alle på lengre sikt.

FOR DET FØRSTE representerer sosiale inntektstillegg en hindring for at produksjonsressursene blir anvendt etter sin grenseproduktivitet, dvs. i de anvendelser hvor de fører til størst produksjonsøking; gjennom inntekts- og prisfastsettinger som bygger på rettferdsbetraktninger taper en noe av den ressursvegledning som etterspørsels- og tilbudsforholdene ellers kunne gitt. Denne sammenheng er så åpenbar at jeg finner det unødvendig å gå mer inn på den her.

Det kunne hevdes at sosiale inntektstillegg smitter over på andre inntekter, med den følge at de til syvende og sist ikke innebærer noen vridning av ressursallokeringen. Vel, i så fall får vi en forskyvning oppover av pengeinntektsnivået, *uten* å få i stand den endring i inntektsfordelingen som jo var det sosiale tilleggs egentlige mål.

Imidlertid ligger ikke de faktiske forhold slik an at en viss prosentvis øking for lavinntektsgruppene utløser en helt parallell inntektsstigning for andre grupper. For det første vil «smitten» fra et gitt sosialt inntektstillegg være avhengig av om vedkommende bedriftsenhet står i konkurranseforhold til utenlandske bedrifter. For det annet blir den bestemt av den strategiske stilling de enkelte grupper av inntektstakere inntar i markedet; det behøver ikke her nødvendigvis være gruppens størrelse som er avgjørende, faktorer som tradisjon og institusjonelle forhold kan også være viktige. For det tredje vil offentlig administrert prissetting lett kunne favorisere enkelte inntektstakergrupper under den glidningsprosess som starter opp etter at et sosialt tillegg er blitt gitt, bl. a. ved at bedriftene stilles ulikt med hensyn til å kunne kompensere høyere lønnskostnader i høyere produktpriser. På denne bakgrunn kan en si at den smitting over på andre inntekter, som et sosialt begrunnet inntektstillegg utløser, i høyeste grad er tilfeldig. Den er tilfeldig i den forstand at den både hva ressursallokering og inntektsfordeling angår former en utvikling som er uten sammenheng med de ambisjoner vi ellers måtte ha på disse områder.

FOR DET ANNET har en — riktignok i et helt annet plan — den ulempe at lavinntektsoppgjør medfører en tendens til å undervurdere den etterspørselsøking som følger av oppgjøret. Erfaring viser, tror jeg, at en gjennom opplegget av finans- og pengepolitikken har vanskelig for å få tatt den fulle konsekvens av at lavinntektstillegg smitter over på andre inntekter. Den samlede etterspørselsregulering kan derfor lett bli feilinnsiktet, med det resultat at en på et senere stadium kan bli tvunget til veksthemmende etterspørselskorreksjoner.

IV

Oppsummering:

a) *Vi har fortsatt markerte strukturbetingede lavinntektsområder.*

b) *Vi har god vilje til å gjøre noe med dette; denne godviljen, sammen med bestrebelsene i retning av ikke-inflatoriske inntektsoppgjør, vil trolig lede til en forskyvning mot sterkere favorisering av lavinntektsgruppene.*

c) *Markerte lavinntektsoppgjør er sannsynligvis dårlig egnet til å hjelpe de inntektstakerne som mest trenger det. Dessuten hindrer slike oppgjør en rasjonell ressursallokering.*

En fleksibel ressursallokering er ikke til å komme forbi dersom vi vil sterk økonomisk vekst. Skal vi kunne øke denne fleksibilitet, bør priser og inntekter i størst mulig grad reflektere tilbuds- og etterspørselsforholdene til enhver tid. Imidlertid vet vi at et slikt «kreftenes frie spill» resulterer i en inntektsfordeling som ikke er akseptabel; endog sterke inngrep i inntektsskapningsprosessen har vist

seg ute av stand til å realisere en fordeling som vi er fornøyd med.

Etter min oppfatning bør vi nå fordomsfritt drøfte hva en kan gjøre for å sikre en akseptabel inntektsfordeling under en samtidig liberalisering av pris- og inntektsprosessen.

Et nødvendig utgangspunkt for slike drøftinger er hvilke inntekter et «inntektsfordelingskorrektiv» skulle virke inn på. Det kan ikke være noe aktuelt mål å sikte mot en flat fordeling. En del av oss foretrekker å «ta det rolig», andre har sterk motvilje mot å skifte bosted, yrke osv.; det er neppe urimelig at den enkelte, i alle fall et godt stykke på veg, må tåle den inntektsmessige konsekvens av slike holdninger. Atter andre er ofre for endringer i etterspørsels- og produksjonsstrukturen; vi har tilflytningsyrker og fraflytningsyrker, vi har distrikter i økonomisk ekspansjon og distrikter i økonomisk tilbakegang — fenomener som det ville være urimelig å forlange at den eldre halvpart av inntektstakerne skulle tilpasse seg hensiktsmessig til. Det er denne sistnevnte gruppe som et fordelingskorrektiv burde virke til fordel for.

Med en forbedret inntektsstatistikk burde det bli mulig å få identifisert en slik gruppe. Denne oppgaven er kanskje langt enklere enn man forestiller seg, idet allerede enkle inntektsjamføringer tyder på at en har å gjøre med et ganske markert strukturbestemt lavinntektsskikt.

Spørsmålet blir så på hvilken måte en skulle støtte den gruppe inntektstakere som således var identifisert. En burde antakelig her skille mellom korttidstiltak og langtidstiltak.

Tiltakene på kort sikt burde måtte kunne gjennomføres omgående, forutsatt at de hadde et klart sosialt sikte og at deres midlertidighet var helt på det rene. Det skulle for den enkelte neppe innbære noen psykisk belastning å motta en slik sosial støtte, i det jo ideen bak ordningen ville være å korrigere en inntektsfordeling som de fleste av oss finner urettferdig. Spørsmålet har også en annen side. Gjennom den administrering av priser og inntekter som vi hittil har nyttet for å utjamne strukturbetingede inntektsulikheter, er lavinntektsgruppene blitt hindret i å se at det arbeid de utfører kan være lite produktivt i en nasjonaløkonomisk sammenheng. I håp om ikke å bli misforstått, vil jeg påstå at en her har å gjøre med et storstilet «narreri».

Dersom en gjennom korttidstiltakene greier å nøytralisere de inntektsmessige følger av det å arbeide i et fraflytningsyrke, burde en i sterkere grad enn nå kunne rive det sosiale aspekt ut av produksjonspolitikken. Etter min mening er det enorme vekstmuligheter knyttet til en slik løsrivelse. Grenselinjen mellom de sosialpolitiske og produksjonspolitiske målsettinger ville bli mer avklaret, til beste både for økt vekst og for en rettferdigere inntektsfordeling.

KREDITTMARKEDET....

Forts. fra side 9.

føre en likviditetsstramning sterk nok til at bankene ble tvunget til å reagere. Det hadde dessuten vært enkelt for myndighetene å fastlegge en høyere minstegrense for likviditeten enn dette minimum. Slike grenser ble i virkeligheten muliggjort ved innskuddsreserveloven av 1952. Men loven er aldri blitt brukt slik tektsskikt.

Sannheten er vel at myndighetene ikke har ønsket en stram likviditet, fordi det ville bringe renten opp, og muligens svekke investeringslysten. Men dessuten ville strammere likviditet svekke den følelse av velstand som overlikviditeten bibringer samfunnet. Det synes som om myndighetene nettopp har ønsket å vedlikeholde en situasjon hvor deres aktive inngripen har vært nødvendig og har vært bestemmende for kredittallokeringen.

Det hadde vært av betydelig interesse om Byrået hadde vurdert om denne politikk også har ført til det for samfunnet gunstigste resultat.

MEMORANDA....

Forts. fra side 14.

2. 6. 1962.
Sysselsettingsteori.
Forelesninger vårsemesteret 1960, referert og bearbeidet av Kåre Edvardsen. 152 sider, pris kr. 17,40.

1. 7. 1962.
Innledning til høyere kurs i økonomisk teori.
Ikke forelesningsreferat. 79 sider, pris kr. 9,—.

5. 5. 1965.
Dynamisering av Walras-skjemaet.
Forelesninger vårsemesteret 1965, referert og bearbeidet av Åge Sørsveen. 12 sider, pris kr. 1,60.

11. 10. 1965.
Teknikk og metoder ved oppstilling av teoretisk-økonomiske modeller.
Forelesninger høstsemesteret 1964, referert og bearbeidet av Erling S. Andersen, Olav Magnussen og Åge Sørsveen. 99 sider, pris kr. 12,—.

MEMORANDA

FRA

SOSIALØKONOMISK INSTITUTT

UNIVERSITETET I OSLO

Referater fra professor Haavelmo's forelesninger i teoretisk økonomi

9. 5. 1949
Økonomisk metodelære.
Forelesninger høstsemestret 1948, referert og bearbeidet av Olav Haugstad. 25 sider, utsolgt.

31. 10. 1949.
Kursus i makrodynamikk.
Forelesninger vårsemesteret 1949, referert og bearbeidet av Bjørnulf Bendiksen. 28 sider, pris kr. 1,60.

12. 2. 1950.
Økonomiske langtidstendenser.
Forelesninger høstsemesteret 1949, referert og bearbeidet av Arne Amundsen. 30 sider, pris kr. 1,60.

7. 8. 1950.
Økonomisk velferdsteori.
Forelesninger høstsemesteret 1949 og vårsemesteret 1950, referert og bearbeidet av Arne Amundsen og Hans Jacob Kreyberg. 118, sider, utsolgt.

30. 10. 1950.
Økonomisk teori.
Forelesninger vårsemesteret 1948 - vårsemesteret 1950. (Samling av de 4 ovennevnte referater). 204 sider, pris kr. 10,—.

24. 11. 1950.
Teorier om produktiv innsats.
Forelesninger høstsemesteret 1950, referert og bearbeidet av Bjørn Thalberg. 30 sider, pris kr. 1,60.

24. 9. 1951.
Randmerknader til «Knut Wiksell: Föreläs*ningar ... I».*
Forelesninger vårsemesteret 1951, referert og bearbeidet av Kjell Andersen. 69 sider, pris kr. 4,—.

24. 10 1951.
Teknikk og metoder ved oppstilling av teoretisk-økonomiske modeller.
Forelesninger vårsemesteret 1951, referert og bearbeidet av Leif Johansen. 57 sider, pris kr. 12,50.

28. 4. 1952.
Dynamisk pristeori.
Forelesninger høstsemesteret 1951 og vårsemesteret 1952, referert og bearbeidet av Bjørn Thalberg. 90 sider, pris kr. 6,40.

17. 9. 1952.
Utsnitt av økonometrisk metodelære.
Forelesninger høstsemestret 1951, referert og bearbeidet av Bjørn Thalberg. 35 sider, pris kr. 8,75.

8. 1. 1954.
Teorier om internasjonal handel.
Forelesninger høstsemesteret 1952 og vårsemesteret 1953, referert og bearbeidet av Tore Thonstad. 128 sider, utsolgt.

21. 2. 1955.
Investeringsteori.
Forelesninger høstsemesteret 1953 og vårsemesteret 1954, referert og bearbeidet av Bjørn Thalberg. 110 sider, pris kr. 9,—.

24. 9. 1955.
Trekk av fordelingslæren.
Forelesninger høstsemesteret 1954, referert og bearbeidet av Jan Serck-Hanssen. 65 sider, utsolgt.

12. 12. 1958.
Fra teorien om rasjonering og prisregulering.
Forelesninger vårsemesteret 1956, referert og bearbeidet av Tore Johansen. 55 sider, pris kr. 5,10.

30. 8. 1960.
Økonomiske problemstillinger i underutviklede områder.
Forelesninger høstsemesteret 1959, referert og bearbeidet av Per Schreiner. 106 sider, pris kr. 14,—.

15. 8. 1961.
Generell markedsteori.
Forelesninger vårsemesteret 1959, referert og bearbeidet av Gunnar Bramness. 121 sider, pris kr. 12,30.

FRITZ C. HOLTE:

Sosialøkonomi

433 sider, pris kr. 49,50.
Universitetsforlaget 1965.

Anmeldt av forskningsstipendiat
VIDAR RINGSTAD

Å lage en virkelig god elementær lærebok i sosialøkonomi er ingen lett oppgave. For det første bør den gi noe mer utover bare å være en orientering om sentrale og aktuelle emner innenfor faget. For det andre bør den stimulere til å lese, og kvalifisere til å forestå videregående studier i faget. Dette siste må tillegges vesentlig vekt. For det tredje bør ikke framstillingen legge så sterk vekt på det rent analytiske at den virker uoverkommelig av den grunn for lesere som på forhånd ikke har trening i sosialøkonomiske resonnementer. Det er her en rekke vanskelige avveiningsspørsmål som forfatteren må ta stilling til. At vurderingene av disse momenter er forskjellige, viser rekken av elementære lærebøker i sosialøkonomi som er tilgjengelig på engelsk og de skandinaviske språk, der en finner alt fra helt saksorienterte, deskriptive framstillinger til generelle, rent analytiske studier.

Mitt inntrykk av Holtes bok er i hovedsaken positivt ut fra det jeg mener bør være den rette avveining av de før nevnte momenter. De innvendinger jeg har mot boka er ikke av fundamental karakter. De er hovedsaklig basert på personlige vurderinger som forfatteren sikkert også har foretatt og funnet *sine* løsninger på.

Spesielt synes jeg boka gir en god innføring i de mest sentrale begrep som blir brukt i økonomisk teori. Særlig ville jeg tro det ville være nyttig for de som skal lese Frisch's Produksjonsteori først å ha lest grundig de tilsvarende kapitler i Holtes bok. Dessuten tror jeg også at boka gir et godt grunnlag til å forstå bedre den aktuelle økonomisk-politiske debatt.

Et annet vanskelig problem er hva en skal ta med i en elementær lærebok. Å dekke hele det feltet som i dag kalles sosialøkonomi er bort imot en umulighet. Formålet med læreboka må her ha avgjørende betydning. De sentrale felter innenfor makro- og mikroteorien bør naturlig inngå i enhver elementær lærebok. Nokså naturlig bør også de viktigste elementer av penge- og kreditteorien samt finansteorien inngå, sammen med den politikk som blir ført på disse områdene. Men utover dette har forfatteren stort sett fritt spillerom. Holte har i sin bok, ved siden av de nevnte tema valgt å ta med et hovedkapitel om velferdsteori, og dessuten et kapitel om «andre emner» som omfatter økonomiske systemer, befolkningsforhold og økonomisk vekst i utviklingslandene og lokaliseringsteori- og politikk. I et sluttkapitel har forskningssjef Odd Aukrust en oversikt over «Etterkrigstidens Økonomiske Politikk». Dette er identisk med kapittel XII i boka «Norges Økonomi etter Krigen» som Statistisk Sentralbyrå har gitt ut tidligere i år.

Ett formål med boka er i henhold til forfatterens forord at «leserne må bli gitt trening i å resonnere». Ut fra denne målsetting synes jeg det er en vesentlig svakhet ved boka at den ikke innholder flere øvelser. Det er jo nettopp øvelser som gir leserne best trening i å resonnere, samtidig som disse gir leserne adskillig større intensjonsdybde i stoffet. Særlig i en elementær lærebok er det derfor viktig at det etter hvert kapitel er et rikt utvalg øvelser, tilstrekkelig til at en får dekket hele det problemfeltet som er tatt opp i kapitlet.

Målsettingene i den økonomiske politikken er gitt en bred plass i boka. Og det er vel ut fra dette at forfatteren har gitt seg i kast med et så pass vanskelig tema som velferdsteori. Så langt jeg kan vurdere har forfatteren kommet godt fra oppgaven. Det skulle her være mulig for en med minimale forhåndskunnskaper i sosialøkonomi å få en viss peiling på arten av de problemer som kan drøftes i velferdsteorien.

Boka er hele veien preget av aktualitet. De tema som er tatt opp ved siden av de rent analytiske, er slike som er meget sentrale i dagens økonomisk-politiske debatt. Ellers bærer den nok noe preg av å ha vært utarbeidet ved en landbrukshøyskole, da vel primært med henblikk på å bli brukt i undervisningen der. Ikke bare er mange av eksemplene hentet fra jordbrukssektoren, men også delvis valg av emner og den vekt som er lagt på de forskjellige em-

RAGNAR FRISCH:

Theory of production

D. Heidel/Dordrecht - Holland, 1964
x + 371 sider, pris $ 11,—

Anmeldt av amanuensis
HÅVARD ALSTADHEIM

Professor Frisch's «Innledning til produksjonsteorien» har nå kommet ut i engelsk utgave. Den er tidligere også kommet på fransk og spansk.

Selv om den største delen av innholdet i denne boken vil være vel kjent for en stor del av «Sosialøkonomens» lesere, er dette absolutt verdt en liten omtale her.

Del I av «Produksjonsteorien», «Produksjonens grunnbegreper» og del II, «Enkel momentanproduksjon med bare kontinuitetsfaktorer» ble på norsk først utgitt i et stensilert hefte og er senere kommet i bokform på Universitetsforlaget.[1] Disse to delene av produksjonsteorien har lenge utgjort en sentral del av pensum i økonomisk teori til 1. avdelings eksamen i vårt studium. I denne omtale finner jeg derfor ikke grunn til å komme inn på innholdet i denne delen av boka.

Del III av Produksjonsteorien «Enkel momentanproduksjon med limitasjonsfaktorer», del IV «Flervareproduksjon» og del V «Litt dynamisk produksjonsteori» er på norsk hittil bare kommet ut i et stensilert hefte.[2] Boka slik den nå foreligger på engelsk omfatter innholdet i begge de to norske hefter og er en direkte oversettelse av disse uten noen vesentlig omarbeiding.

Angående de delene av Produksjonsteorien som ikke har vært pensum i studiet og er blitt mindre kjent, vil jeg spesielt gjøre oppmerksom på del III: «Enkel momentanproduksjon med limitasjonsfaktorer.

I det enkleste tilfellet har vi en produktfunksjon som er slik at det «pr. produktenhet trenges en *teknisk gitt* og konstant mengde av hver faktor».[3] Denne produktfunksjonen kan generelt framstilles som

$$(1) \qquad x = \text{Minimum av} \left[\frac{v_1}{v_1^*}, \frac{v_2}{v_2^*}, \ldots, \frac{v_N}{v_N^*} \right]$$

der x er produktmengden og vi har N produksjonsfaktorer v_i $(i = 1...N)$. I denne produktfunksjonen er v_i^* $(i=1....N)$ teknisk gitte konstanter, *fabrikasjonskoeffisienter*. Dette er en produktfunksjon som vil være vel kjent fra kryssløpsanalyse og lineære programmeringsmodeller.

I et litt mere generelt opplegg kan vi løsne på forutsetningen om konstante fabrikasjonskoeffisienter. I stedet kan vi forutsette et sett av teknisk gitte faktorfunksjoner.

$$(2) \qquad v_i = v_i(x) \qquad (i = 1...N).$$

og produktfunksjonen

$$(3) \qquad x = \text{Min} \left[v_1(x), \ldots, v_N(x) \right] .$$

Men heller ikke ved (3) er det noen substitusjonsmuligheter mellom faktorene.

Professor Frisch klassifiserer forskjellige typer av produksjonslover slik:[4]

I. *En fullstendig substitusjonslov.* Overalt innenfor det avgrensete faktorområde er alle faktorer kontinuitetsfaktorer. Dessuten finnes det punkter hvor alle faktorer er *effektive* substitusjonsfaktorer, dvs. med grenseproduktiviteter som er positive, ikke null.

II. *En limitasjonslov i vid forstand.* Innenfor det avgrensete faktorområde finnes det ikke noe punkt hvor samtidig alle faktorene er effektive substitusjonsfaktorer (dvs. har grenseproduktiviteter som er kontinuerlige og positive, ikke null). I ethvert punkt er det altså minst en faktor som ikke er substitusjonsfaktor. Men det kan hende at det noen steder er noen faktorer som står i substitusjonsforhold til hverandre.

III. *En fullstendig limitasjonslov.* Innenfor det avgrensete faktorområde finnes det ikke noe punkt hvor *to eller flere faktorer* står i substitusjonsforhold til hinannen (dvs. har grenseproduktiviteter som er kontinuerlige og positive, ikke null). Loven er altså helt fri for enhver substitusjonsmulighet.

Det første heftet av Produksjonsteorien omfatter produktfunksjoner slik som beskrevet ved I i denne klassifiseringen, mens de produktfunksjonene vi her har gjengitt (1) og (3), er eksempler på tilfellet III.

Mellomformen II, som en vel kan anta er et realistisk tilfelle, får Frisch fram ved å innføre begrepet *faktorringer*. Det defineres et sett av ringfunksjoner

---

ner vitner om dette. Således har produksjonsteoretiske emner fått en meget bred plass sammenliknet med etterspørselsteorien. Noe av denne skjevheten blir nok rettet opp i og med at forfatteren under kapitlet velferdsteori tar opp en del fundamentale elementer av etterspørselsteorien som ikke er berørt under avsnittet etterspørselsteori.

Men totalt sett synes jeg Holtes bok er en meget god innføring i sosialøkonomi og vil være meget nyttig både for dem som er ute etter en generell orientering om faget sosialøkonomi, og for dem som skal ha et grunnlag for videre studier.

Vidar Ringstad.

$$(4) \qquad X_{(1)}(v_1, v_2, \ldots, v_\alpha),\ X_{(2)}(v_{\alpha+1}, v_{\alpha+2}, \ldots, v_\beta), \ldots,\ X_{(\nu)}(v_{\gamma+1}, \ldots, v_N)$$

og produktfunksjonen

$$(5) \qquad X = \mathrm{Min}\left[X_{(1)}(v_1, \ldots, v_\alpha),\ X_{(2)}(v_{\alpha+1}, \ldots, v_\beta), \ldots,\ X_{(\nu)}(v_{\gamma+1}, \ldots, v_N)\right]$$

(5) representerer det enkle tilfellet med atskilte faktorringer, mens en mere generelt kan la samme produksjonsfaktor inngå i flere ringfunksjoner.

I del III, kap. 12 gjennomføres en teknisk analyse av limitasjonslover, mens en i kap. 13 får en analyse av de økonomiske tilpasninger under forutsetning av en limitasjonslov.

Noen vil kanskje mene at en hel del av de problemene som professor Frisch behandler i denne delen, i hvert fall på en tilnærmet måte, er blitt bedre løst ved den senere anvendelse av lineær programmering. Professor Frisch's opplegg skriver seg fra en god stund før krigen. Jeg mener at hans analysemåte likevel ikke har tapt sin store betydning. Frisch's analyser knytter på en naturlig måte de spesielle produktfunksjonsforutsetninger som ligger til grunn for kryssløpsanalyse og lineær programmering til den mer tradisjonelle produksjonsteorien. Frisch's opplegg gir også ideer til hvordan en kan forsøke å generalisere de spesielle forutsetninger som gjøres i vanlig kryssløpsanalyse og lineær programmering. Han har selv fulgt opp dette i det arbeidet han særlig har konsentrert seg om i de siste år, makroøkonomisk planlegging. Jeg tenker her spesielt på at han i disse modellene innfører lineære faktorringer for å åpne for substitusjonsmuligheter samtidig som en beholder lineariteten i modellen.

Del IV, «Flervareproduksjon», er også vel verdt et studium, men jeg skal ikke komme nærmere inn på dette her.

Del V, «Litt dynamisk produksjonsteori», synes jeg er minst vellykket i boka. Det virker litt tilfeldig hva som er kommet med, og jeg synes ikke denne delen gir så mye igjen for lesingen som de øvrige delene. Her er det vel på sin plass å referere til hva professor Frisch selv har skrevet.[5] «Dessuten utgis et «Annet hefte» omfattende... Dette heftet omfatter flere ting som ikke var kommet med i noen av de tidligere utgavene, men det er fremdeles meget langt fra at det som hittil er utgitt dekker den større, mer dyptgående framstilling som jeg hadde planlagt i 1931, og som jeg har ganske meget stoff til».

Jeg synes det er en stor fordel at en i denne engelske utgaven har fått med stoffet både fra første og annet hefte. Når den boka som på norsk nå dekker bare første hefte, skal komme i ny utgave, synes jeg det ville være en god idé å få med alt stoffet der også.

I forbindelse med denne omtalen, ville det ha vært interessant og visst hvordan en ny bok på dette området innenfor det engelske språk vil bli mottatt. Jeg kan ikke vurdere det.

Jeg kjenner imidlertid ikke til noen tilsvarende bred og grundig behandling av produksjonsteorien på engelsk. Frisch's produksjonsteori har spilt og spiller en meget betydningsfull rolle i det sosialøkonomiske studium hos oss. Kan det tenkes at den nå kan få en tilsvarende betydning andre steder?

Håvard Alstadheim.

---

[1] *Ragnar Frisch:* Innledning til produksjonsteorien. Universitetsforlaget, 1962.

[2] Ragnar Frisch: Innledning til Produksjonsteorien, annet hefte, Memorandum fra Sosialøkonomisk Institutt, 20. november 1953.

[3] Dette og øvrige sitater er hentet fra den norske utgave av produksjonsteorien, her Hefte II p. 1.

[4] Hefte 2, p 4.

[5] Første hefte, forord til 6. utgave.

Østenfor H *og vestenfor* A

Naturligvis var det lenge siden. Enkelte av oss hadde en fjern erindring om Den Store Omveltning i 1936 da Ole Colbjørnsen (Ola Tiltak) ledet kampanjen som under slagordet: «Hele folket i arbeid(e)» førte til en regjering under Nygaardsvold. Ja, noen få registrerte til og med de hektiske 12 dagene under Hornsrud i 1928 da en kort, men innholdsrik regjeringserklæring — antakelig for en stor del utformet av Edvard Bull d. e. — ble forelagt Stortinget. «Det norske Arbeiderpartis oppgave — utformet i partiets program — er å gjennomføre en sosialistisk samfunnsordning i Norge. ...» Det var en mindretallsregjering, Arbeiderpartiet hadde 59 representanter, som røpet sin «målsetting» på denne særdeles utilhyllede måten. Det ville ikke ha vært så underlig om de 88 (var det ikke 3 kommunister?) fikk den store skjelven momentant. Det gjorde de ikke. De valgte å vente og se. Men kapitalen nølte ikke. Den søkte umiddelbart til et tryggere miljø. Og *da* reagerte Stortingsflertallet også, og bestemte seg for mindretallsregjeringer man kunne lite på: Mowinckel, Kolstad, Hundseid, Mowinckel på løpende bånd. Så var det endelig dekket for Nygaardsvold.

Det var andre tider. Et parti som hadde som hovedformål å fremme de større bønders interesser kalte seg Bondepartiet. Fra Høire ble det ikke sagt noe om hverken selveierdemokrati eller folkeparti. Vi visste liksom hvor vi hadde både partier og medmennesker.

Og så nå. Kan det undre noen at motløsheten brer seg i kretser der en slik løshet ikke hører hjemme? Først 20 lange og harde vekstår under Gerhardsen/Torp/Gerhardsen. Alle måtte se at det i hovedtrekkene var en moderne Venstre-politikk som ble ført. Noen entusiastiske ungsosialister protesterte, og fikk ikke være med. De ble så fornærmet at de begynte for seg selv. En håndfull tilpasningsudyktige gammelsosialister som ikke hadde levet seg ut av 1928-erklæringens ånd ble brakt i en faretruende nærhet av nevrosens toleransegrense, mens de lyttet, leste, knyttet fingre og mumlet «men sosialismen da, ... SOSIALISMEN! De fleste fikk være, og ble. Gjennom en uendelighet av år hadde opposisjonspartitilhengerne kunnet iakta dette. Med stadig større resignasjon. For ved valg etter valg kunne partiet trygge sin regjeringsposisjon. Den siste 4-års perioden ga likevel håp. Og så endelig. Endelig et valg knyttet til lykketallet 13. Frihetsklokkene slo for mange.

Hva gjør så landets nye, staute, trønderske statsminister? Jo, han står opp og erklærer at enhver norsk regjering må føre en sentrumspolitikk (ordet harmonerer vakkert med Senterpartiet) i vår tid. Kan slike ord på noen måte appellere til den som gjennom de lange og tunge år hadde gått og drømt om en slags ny frigjøring? Svaret må bli et absolutt nei.

En slik situasjon legger heller ikke egentlig forholdene til rette for en tindrende opplagt opposisjon. Vel kan det være både stort og nyttig for Partiet å vende tilbake i opposisjon etter de mange år. Men iallfall så kort tid etter er det urimelig å vente seg en pionérånd, når det er en sentrumspolitikk man selv har gitt mønster til som skal bekjempes. Foreløpig lever man likevel høyt på boligsaken, der den nye regjeringen er tildelt den delikate oppgave å sette ut i livet en boligpolitisk kurs som ble forberedt av Gerhardsen-regjeringen.

Det *var* lenge siden forrige gang. Derfor ventet folk seg store ting. Men til syvende og sist må vi vel innrømme at vi er brakt innover mot sentrum allesammen. «Utjevningspolitikken er drevet så langt at det i virkeligheten ikke er noen forskjell lengre». «Den beinharde marginalskatten kutter bort toppene.» «Se bare på Oslo. Tidligere bodde fattigfolk på østkanten og de fine på vestkanten. Nå må vi slå oss ned på Lambertseter og Bøler og Veitvet og Årvoll allesammen.» «Det finnes ikke gode og dårlige strøk mer.»

Ved nærmere ettertanke «må vi vel innrømme» at dette med strøkenes jevnhet ikke kan stemme helt. Folk med en smule hovedstadserfaring vil umiddelbart anta at ... ja, at for eksempel Slemdal er et «godt strøk». Etter at valgloven åpnet adgang til å telle partifordelingen i stemmekretser med et visst antall stemmeberettigede (mens det tidligere bare kunne gjøres i *valg*kretser), kan en slik antagelse verifiseres meget konsist. Vi må bare i all hast vende tilbake til den gammeldagse forutsetning — som vi praktisk talt frasverget oss ovenfor — at de politiske partier i betydelig utstrekning er knyttet til bestemte grupper i samfunnet. Når det gjelder de to største partiene i Oslo, gjør vi den dristige forutsetning at Høyre først og fremst får stemmer fra selvstendige næringsdrivende, bedrestilte funksjonærer og solide pensjonister, mens Arbeiderpartiet i første rekke henter sine velgere blant kroppsarbeidere og funksjonærer på de nedre deler av lønnsskalaen, samt alderstrygdede uten annen inntekt og formue av noen særlig størrelse. Vi regner videre med at et «godt strøk» rommer særlig mange selvstendige næringsdrivende (d. e. forretningsfolk), høyere funksjonærer og velstående pensjonister. Og så vender vi tilbake til Slemdal. Og fastslår likefrem og ubluferdig at Slemdal er et «godt

strøk». Det er så godt at det ligger fristende nært å kalle det «fint». Men det gjør vi ikke. Det må være tilstrekkelig å fastslå at Slemdal er byens beste strøk. Ved Stortingsvalget den 13. september 1965 fikk Høyre 78,2 % av samtlige avgitte stemmer i denne kretsen. Da er vel å merke forhåndsstemmene og Slemdal-stemmer avgitt i andre valglokaler — «fremmede» — ikke medregnet. Når de kommer med vil 80-tallet passeres, og kanskje vil det nærme seg 90. I så fall må det kunne noteres som ny norsk strøksrekord. (At konformiteten ikke er absolutt, kan vel med en liten dristighet henskrives det sterke islett av «daglønnede» et slikt strøk også vil huse. Privatsjåfører, gartnere og desslike. Setters anmerkning.) Slemdal vil bli ikke bare byens, men landets beste strøk. La oss likevel ta med at Arbeiderpartiet fikk 8,3 % av Slemdal-stemmene.

På dette punkt er det vi igjen må snu på flisa. Det må ha foregått en strøksutjevning likevel. For her er det naturlig å spørre: «Hvor finner en motpolen til Slemdal?» Hvilket strøk er så «dårlig» at Arbeiderpartiet har fått 78 % av stemmene. Og da er det at vi gledestrålende kan svare at et så dårlig strøk finnes ikke i Oslo. Det meste vi kan drive det til er Lilleborg med 69,4 % Arbeiderpartistemmer. Vi hadde nær sagt at «det er ikke dårlig». Men det er altså nettopp det det er. Likevel er det helt på det rene at Lilleborg ikke er så dårlig strøk som Slemdal er godt. Det markeres også ved at Høyre fikk 12,4 % av stemmene i Lilleborg.

Men det er ingen grunn til å nøye seg med disse ytterpunktene når en skal la valgstatistikken avsløre strøksprioriteringen i Oslo. Nyansene er mer interessante. La oss titte litt på de typiske drabantby-kretsene, disse områdene hvor «vi må bo allesammen». Stemmefordelingen røper at det særlig er noen av oss som må bo der. La oss ta pionérkretsen Lambertseter først. Der fikk Arbeiderpartiet 52,1 % av stemmene og Høyre 25,7 %. Altså ikke på linje med Lilleborg, men betydelig nærmere Lilleborg enn Slemdal. Tallene fra nabokretsen Manglerud er nesten identiske med Lambertseters, 51,5 % til Arbeiderpartiet og 24,0 % til Høyre. Flere drabantby-kretser representerer strøk av praktisk talt samme godhetsgrad. På Rødtvet fikk Arbeiderpartiet 51,0 % av stemmene, Høyre 25,2 %, tilsvarende tall på Bøler var 49,1 % og 24,5 %, på Oppsal var tallene 47,2 % og 27,6 % (*litt* bedre strøk), på Østensjø 52,1 % og 23,4 % og på Hellerud (med ganske mye småhusbebyggelse) 49,6 % og 26,3 %. Så har vi drabantbyer som skiller seg ut. I beskjeden grad gjelder det Årvoll med tallene (som gjerne kan betraktes som en slags finhetsbrystmål) 46,4 og 29,1, i vesentlig sterkere grad Veitvet med 43,7 og 30,7, for ikke å snakke om Årvolls nabostrøk Tonsenhagen med 35,2 og 32,4, en liten krets som er preget av folk fra «liberale yrker». (Vi har omhyggelig unngått ordet «intellektuelle». Det er kjent at flere sosialøkonomer hører hjemme i denne hagen). På den andre siden har vi Nordtvet, som kan oppvise en fordeling nesten på nivå med de go.., nei, de gamle østkantstrøkene i tidligere Oslo, 57,1 % til Arbeiderpartiet og 18,0 % til Høyre. Enda lengre denne veien går tallene for Hovin, 59,0 % og 19,3 %. Men dette kan være nok i denne omgangen. La oss bare være klar over at i byen som helhet fikk Arbeiderpartiet 41,8 % og Høyre 37,0 % av samtlige stemmer.

Det ville være urettferdig å se helt bort fra de andre partiene. På sin beskjedne måte er de også med på å plassere strøkene i riktig skuff. Ta nå Sosialistisk Folkeparti som i alt fikk 7,9 % av de ordinære Oslostemmene ved valget den 13. september. Det kan ikke være tvil om at mange har vurdert stemmetilfanget til dette unge partiet feil. Valgstatistikken forteller dessverre ikke noe om aldersfordelingen blant de enkelte partiers stemmegivere. Men det virker ikke urimelig å forutsette at ungt parti også får unge stemmer. Når vi derimot går videre i den gjengse forestillingen om SF-velgeren, ung mann med skjegg, diktsamling i jakkelommen, sterkt kulørt skjorte uten slips, rødkantede øyne etter lang tids underernæring på søvn, kort sagt en umiskjennelig bohem fra et intellektuelt miljø, hvis man tror at en slik ung mann eller en tilsvarende kvinne er prototypen på SF-velgeren, da er man åpenbart på villspor. I de aller fleste tilfeller følger prosenttallene for SF de tilsvarende Arbeiderpartitall. Lovmessigheten er ikke fullkommen. Lilleborg er ikke den fremste SF-krets. Høybråten har æren for det med 14,3 %. Men nest etter Marienlyst, som ligger en tiendedel under, er Slemdal den svakeste SF-krets med 2,5 %. Og stort sett kan man regne med å finne en høy andel SF-stemmer i en krets med mange Arbeiderpartistemmer og en lav andel SF-stemmer i en typisk Høyrekrets. Norges Kommunistiske Parti fikk bare 1,5 % av de ordinære stemmene i Oslo, og også når det gjelder dette partiet er det Høybråten som kan skilte med den høyeste prosentandelen, 4,5. Samkjøringen mellom SF og NKP er ellers ikke så glimrende. Tendensen er den samme: Færre stemmer jo bedre strøk.

Kristelig Folkeparti har relativt flere stemmer i det gamle byområdet enn i de nye bydelene. Ekstraordniært høye andeler i kretser som Ila og Adamstuen som begge rommer mange aldershjem og dermed eldre mennesker, kan tyde på at Kristelig Folkepartis stemmeandel varierer mer i takt med kretsens aldersgruppering enn med strøkets sosiale finhetsgrad. Venstre har jevnt over noe lavere andeler i de typiske Arbeiderpartikretser enn i typiske Høyre-kretser, men utslagene er ikke særlig sterke. Partiet fikk derimot uvanlig mange stemmer i kretsene Ullevål sykehus og Nordberg og Tåsen (forøvrig også i den omtalte Tonsenhagen). Det kan gi mistanke om at to grupper slutter opp om partiet med spesiell glød, nemlig kvinnene (sykepleierne) og studentene (Studentbyen på Sogn).

For den som på død og liv skal ha en konklusjon. De politiske partier lar seg sosialstrukturelt karakterisere gjennom tilslutningen i ulike Oslo-strøk. Strøkene lar seg sosialstrukturelt karakterisere gjennom de politiske partiers ulike tilslutning. Strøkets godhetsgrad er en funksjon av stemmefordelingen for de politiske partier. Partiets sosialgruppe-plassering er en funksjon av strøkets godhetsgrad. Årsak - virkning? Ja.

Det kan skyldes illusjoner, men ennå er det grobunn for politiske partier med siktepunkt, om ikke nettopp i periferien, så noe utenfor det absolutte sentrum. *ewø.*

Systemskifte i praksis

Fra dagens debatt om boligpolitikken sakser vi:

Husleiestøtten i eldre Husbankhus reduseres.

En familie må ha 96 barn for å kompensere leieøkning på 80 kroner pr. måned i nybygg.

Familier som i Oslo bor i Husbank-finansierte leiligheter med 3,5 pst. lån og som er berettiget til husleiestøtte i form av renterabatt, vil få støtten som i dag utgjør 230 kroner, redusert til 90 kroner pr. barn årlig etter 1. januar.

Familier som flytter inn i nybygg reist på grunnlag av de nye rente- og avdragsvilkår, og som har rett til husleiestøtte — vil få 240,— kroner årlig pr. barn, dvs. 10 kroner mer enn nå. Dette vil si at for å kompensere en husleieøkning på f. eks. 80 kroner måneden, måtte familien ha 96 barn: Inntektsgrense 23 800 kroner.

Det er direktør Odvar B. *Solberg* i OBOS som legger fram disse tallene i et intervju med Arbeiderbladet.

— Den direkte husleiestøtten kommer ikke til uttrykk i borettslagenes budsjetter, så jeg har hittil ikke hatt noen foranledning til å befatte meg med denne siden av den nye finansieringsordningen, sier direktøren. — Men siden Dagbladet har provosert meg, er jeg blitt nødt til å ta opp problemet, noe jeg da også gjorde i Dagbladet i går i en artikkel som var så radbrukket at det ikke fantes sammenheng i den.

(Arbeiderbladet, tirsdag 23. november.)

Intet peker på alminnelig husleieforhøyelse 1. januar.

Direktør Solbergs regnestykker fikk hard motbør på Venstres store boligmøte.

Jeg vil gjerne komme litt inn på den gale, usaklige, ja, hysteriske problemstilling og debatt som for tida verserer i pressen om virkningen av den nye Husbankordningen. Direktør *Solberg* kommer ved til dels å operere med forskjellige lånesummer, ved ny og gammel ordning, ved dels å se helt bort fra avbetaling på lånt egenkapital og dels å regne med gale tall for kapitalutgiftene på 2. prioritetslånene til at husleien i en 3-romsleilighet vil stige med ca. 105 kroner pr. måned. Det faktiske forhold er imidlertid at det blir meget små utslag i leiene, enten en låner etter gammel eller ny ordning, forutsatt at en låner de samme beløp.

(Siv.ing. Olav Selvaag) Dagbladet, onsdag 24. november.)

Solberg: Selvaags billig-filosofi holder ikke

Seip og Co. vil bare snakke om to trinn i tretrinnsraketten.

OBOS-regnestykket i Arbeiderbladet riktig

Heller ikke på diskusjonsmøtet om boligpolitikken i Oslo Venstrelag tirsdag kveld klarte kommunalminister Helge Seip, sivilingeniør Olav Selvaag og Seips statssekretær Torstein Slungård å komme ut av blindgaten i debatten med OBOS-direktør Oddvar B. Solberg. De tre snakket fortsatt om forskjellen mellom det den nye regjeringen har foreslått og det som Gerhardsen-regjeringen eventuelt ville ha foreslått om den hadde fortsatt etter valget. Direktør Solberg derimot snakker om den nye ordningen som B-regjeringen har foreslått i forhold til det som gjelder nå og inntil 1. januar 1966.

Seip & Co. foretrekker å snakke om annet og tredje ledd i en tenkt tretrinns-rakett, mens Solberg nødvendigvis må ta med trinn én. For det er jo økingen fra i dag som vil telle for de boligsøkende. — Jeg må derfor fastholde at mine regnestykker er riktige — leien i et tre-roms blokk-leilighet i Oslo vil øke med 100 kroner måneden, sa direktør Solberg.

Sivilingeniør Selvaag innledet til et livlig ordskifte om boligreisingen. Møtet varte i nærmere fire timer og hadde samlet fullsatt sal. Debatten lå stort sett på et saklig nivå, men formet seg som et nokså ensidig og unyansert angrep på direktør Solberg og boligkooperasjonen. En taler ville rette et direkte spørsmål til direktør Solberg: Finner De det rimelig at folk bor i barhytter? Svaret var nei!

(Arbeiderbladet, torsdag 25. november.)

Husbankrenten opp alt i 1966.

Seip gir Dagbladet gale opplysninger.

De uttalelser som kommunalminister Helge *Seip* kom med til Dagbladet (V) om at det ikke vil bli økning i husleien i Husbank-finansierte hus, er ikke riktige, påpeker *Friheten* (K). Bladet har snakket med byråsjef Leiv *Sjetne* i kommunaldepartementet som bekrefter at renteøkningen vil bli aktuell for en del eldre Husbank-hus i 1966.

Direktør Odvar *Solberg* i OBOS bekrefter overfor Friheten at det vil bli aktuelt med en slik renteøkning alt i 1966 for mange borettslag.

(Arbeiderbladet, onsdag 1. desember.)

Statsråd Seip fastholder:

Ingen økning av husleiene 1. januar.

Arbeiderbladets gjentatte påstander om at det skal skje en husleieforhøyelse fra 1. januar 1966 er fortsatt like gale, sier statsråd Seip på Dagbladets henvendelse i dag. — Det blir ingen husleieøkning verken i nye eller gamle Husbank-bygg fra 1. januar.

Vi har forelagt ham det daglige angrep som han utsettes for i opposisjonens hovedorgan og som det denne gang har søkt bistand hos Friheten for å få til.

(Dagbladet, onsdag 1. desember.)

Vann og søppel øker husleiene i Oslo.

Oslo bystyres vedtak i høst slår ut i leieforhøyelser fra nyttår.

«Det blir høyere husleier i Oslo fra nyttår!» «Vi har fått brev om det fra borettslaget». «Gårdeieren har gitt beskjed». «Forretningsføreren har varslet om stigning».

Slik heter det i henvendelser til Dagbladet i samband med boligdebatten vi har hatt gående i det siste. Og mange tror at det er regjeringens boligpolitikk som har skylden.

Disse husleieforhøyelsene som gjennomføres i en rekke leiegårder og i de fleste borettslag, har imidlertid ingen ting med endringene i Husbank-renten å gjøre. De kommer som følge av vedtak i Oslo bystyre ved budsjettbehandlingen i høst. Her ble det vedtatt at vannavgiften og renovasjonsavgiften skal heves betydelig fra årsskiftet.

(Dagbladet, lørdag 4. desember.)

Dagbladet som lyver eller styrene i borettslagene?

Vedtaket om Husbanklån betyr 94 000 kroner mer i året — hevder styre i rundskriv.

Dagbladet har forlatt sine overskrifter om at det ikke blir noen husleieforhøyelse fra nyttår. Avisen skriver nå at det blir dyrere husleier, men dette skyldes utelukkende de høyere vann- og renovasjonsutgifter, heter det.

Dagbladet skriver lørdag:

«Disse husleieforhøyelsene som gjennomføres i en rekke leiegårder og i de fleste borettslag, har imidlertid ingen ting med endringene i Husbankrenten å gjøre.»

Som tidligere omtalt i Arbeiderbladet strømmer nå meldinger om husleieøkninger til tusener i Oslo. Fra styrer i borettslag heter det at nettopp endringene i Husbank-renten er årsak til største delen av husleieøkningen.

(Arbeiderbladet, mandag 6. desember.)

Debatten fortsetter, —

Sosialøkonomen foreslår:

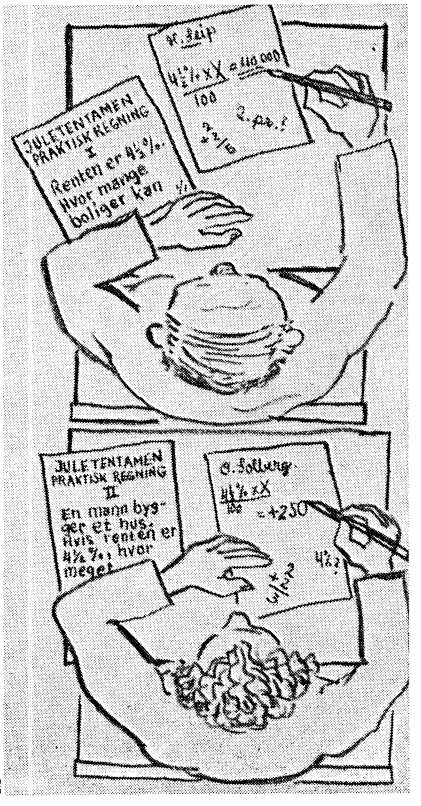

****

Sosialøkonomens

19.

Økonomisk teori, metodespørsmål.

Nr./side

Ragnar Frisch: Nyorientering av den økonomiske teori — Økonomikken som eksperimentalvidenskap 2/5

Trygve Haavelmo: Hvor «farlig» er det å ha ustabile priser? 2/30

Leif Johansen: Regionaløkonomiske problemer belyst ved lineær programmeringsteori 2/43

Kåre Gisvoll: Forsøk på å estimere en sysselsettingsmultiplikator for Trondheimsområdet 3/2

Dag Bjørnland: Om nasjonalbudsjettmodellen og dens anvendbarhet 9/13

Økonomisk planlegging.

Nr./Side

Petter Jakob Bjerve: Utviklingstendensar i den kvantitative økonomiske planlegginga i Norge 2/11

Gunnar Bøe: Korttids- og langtidsproblemer i langtidsplanlegging 2/23

Per Sevaldson: Noen metode- og dataproblemer ved samfunnsøkonomisk planlegging på lang sikt 2/34

Bjørn Larsen: Langtidsprogrammet 1966—69 ..... 4/8

Penge- og Kredittvesen. Offentlig økonomi.

Nr./Side

Hallvard Borgenvik: Nytt skattesystem i Sverige 1/3

Knut Getz Wold: Fondsforvaltningen i Folkepensjonen og kredittfordelingsproblemet 1/9

Gösta Dahlström: Den svenske skatteinnstillingen 3/10

Trygve Haavelmo: Finanspolitikkens framtid 4/2

The Lord Ritchie of Dundee: Londons rolle som internasjonalt verdipapirmarked 4/15

Internasjonal økonomi.

Nr./Side

Eskild Jensen: Norges forhold til utviklingshjelpen 1/11

Alfred G. Martinovits: Norges gjeld til utlandet 3/17

Thor Støre: Kennedy-runden. På bakgrunn av etterkrigstidens utvikling 5/8

Nils Lundgren: Synpunkter på nordisk integration 7/23

Arne Lie: Markedsperspektivene for de nordiske land 9/3

Trygve Spildrejorde: Det internasjonale valutasystem skaper usikre og tilfeldige forhold. Samtale med professor Robert Triffin 10/3

Økonomisk politikk.

Nr./Side

Det norske Arbeiderpartis økonomiske program: Intervju med Trygve Bratteli 6/3

Høyres økonomiske program: Intervju med Erling Petersen 6/7

Kristelig Folkepartis økonomiske program: Intervju med Kjell Bondevik 6/9

Norges Kommunistiske Partis økonomiske program: Intervju med Jørgen Vogt 6/12

Senterpartiets økonomiske program: Intervju med Per Borten 6/15

Sosialistisk Folkepartis økonomiske program: Intervju med Finn Gustavsen 6/19

Venstres økonomiske program: Intervju med Gunnar Garbo 6/24

Hans E. Zeuthen: Skatte- og avgiftspolitikkens indflydelse på den geografiske allokering 7/3

nnhold i 1965

ng

Eero Heikkonen: Om bostadspolitikens mål och begränsningar 7/18
Odd J. Breivik: Koordineringsproblemene i distriktsutbyggingen 9/10
Kåre Gisvoll: Den nyere pris- og lønnshistorie i Norge. (Randmerknader til «Norges økonomi etter krigen».) .. 9/20
Kaare Petersen: Norges økonomi etter krigen: Kredittmarkedet 10/8
Finn Isachsen: Noen synsmåter på inntektspolitikken 10/10

Økonomisk historie.

Nr./Side
Kåre Amundsen: Sosialøkonomi og planøkonomi 2/26
Ragnar Frisch: Den sosialøkonomiske vitenskaps utvikling 2/56

Næringsøkonomi.

Nr./Side
Frank Rønning: Planlegging i rederier 1/6
Kjell Storvik: Internasjonale sider av norsk skipsfart 8/3
Per Schreiner: Norges vannkraft i Nordens energihusholdning 7/15

Bedriftsøkonomiske emner.

Nr./Side
Jan Garung: Likviditetsbudsjettering og kontroll 3/12
Kaare Gundersen: Leasing av maskiner og hvorledes det praktiseres i Norge 5/14
Knut Øier: Aksjer og aksjeinvestering 8/21

Økonomiske oversiktsartikler.

Nr./Side
Dag Bjørnland: Økonomisk tilbakeblikk over 1964 ..... 3/21
J. R. H. Pringle: Oppgangen i det britiske næringsliv — og fremtiden 4/17
Norges økonomi etter krigen. (Fra Statistisk Sentralbyrås bok om etterkrigstidens økonomi) 5/2
Dag Bjørnland: Situasjonsbilde av den norske økonomi ved utgangen av september 1965 ..... 8/17

Bokanmeldelser, litteratur:

Nr./Side
Memoranda fra Sosialøkonomisk Institutt, Universitetet i Oslo, 2. halvår 1964 ..... 3/23
Memoranda fra Sosialøkonomisk Institutt, Universitetet i Oslo, 1. halvår 1965 ..... 8/15
Kasper Vilstrup: Markedsanalyse i praksis. Anmeldt av Jan M. Hoem 9/23
Fritz C. Holthe: Sosialøkonomi. Anmeldt av Vidar Ringstad 10/15
Ragnar Frisch: Theory of Production. Anmeldt av Håvard Alstadheim 10/16

Diverse artikler.

Nr./Side
Bjørn Fusche: Noen tanker om Sosialøkonomisk Samfunns målsetting og virksomhet de nærmeste årene 1/17
Bjørn Fusche: Professor Frisch og det sosialøkonomiske studium 2/54
Indeksoppgjøret 1965: Intervju med Kolbjørn Pollen 3/8
Ragnar Frisch: Domine, da quod jubes, tale 3. mars 1965 ..... 3/28
Otto Chr. Hiorth: Transportøkonomisk Institutt 5/17
Arne Faye: Stortingsvalget 1965 — vendepunkt eller status quo? 6/30
Ny professor i sosialøkonomi: Intervju med Leif Johansen 8/12

I denne

gavenes tid . . .

Sosialøkonomisk Samfunn

og Sosialøkonomens redaksjon ønsker

God Jul og Godt Nytt År!

PARK HOTEL

SANDEFJORD

skaper den rette ramme om Deres
kongress og salgskonferanse.

Kontakt oss idag: tlf. 65 550

— MØTEROM FOR 10—600 PERSONER

— INTERNASJONALT KJØKKEN

— BAR - BOWLING

— ALLE RETTIGHETER

Sverre Kildahls Boktrykkeri, Oslo